

KĨ NĂNG PHÁT ÂM CHUẨN THEO ĐẶC TRƯNG VÙNG PHƯƠNG NGỮ TIẾNG VIỆT

ThS. NGUYỄN THỊ NGUYỆT*

Trong dạy học môn *Tiếng Việt*, việc dạy học sinh (HS) kĩ năng đọc đúng, đọc hay là mục tiêu quan trọng, giúp HS có công cụ học tập và giao tiếp, giúp các em phát triển tư duy, được giáo dục những tình cảm tốt đẹp. Đọc đúng, đọc diễn cảm là một trong những yêu cầu cơ bản mà dạy *Tiếng Việt* tiểu học hướng tới trong phân môn *Tập đọc*. Đọc đúng trước hết là đọc đúng chính âm. Chính âm là các chuẩn mực phát âm của một ngôn ngữ có giá trị khoa học và hiệu lực về mặt xã hội.

Bài viết đề xuất một số kĩ năng giúp sửa lỗi phát âm thường gặp nhất ở sinh viên (SV) ngành Giáo dục tiểu học và mầm non, Trường Cao đẳng sư phạm Bắc Ninh, với mong muốn các em sẽ nâng cao năng lực phát âm chuẩn theo đặc trưng vùng phương ngữ (cụ thể là phương ngữ Bắc Bộ), đáp ứng yêu cầu chuẩn nghề nghiệp sau khi SV ra trường.

1. Ngôn ngữ tiếng Việt được chia thành ba vùng phương ngữ: phương ngữ Bắc Bộ, phương ngữ Trung Bộ và phương ngữ Nam Bộ.

Để phát âm một cách tự nhiên, không gò ép, người Việt ở ba vùng miền hướng tới cách phát âm chuẩn của ba mẫu hình sau:

- *Hướng đến cách phát âm theo tiếng Hà Nội* như phát thanh viên đài phát thanh, truyền hình Trung ương (đối với phương ngữ Bắc Bộ).

- *Hướng đến cách phát âm của tiếng Sài Gòn* như phát thanh viên đài phát thanh, truyền hình TP. Hồ Chí Minh (đối với phương ngữ Nam Bộ).

- *Hướng đến cách phát âm của hệ thống ngữ âm phù hợp với chữ viết* (đối với phương ngữ Trung Bộ).

Chấp nhận nhiều chuẩn chính âm, những người thuộc phương ngữ Bắc Bộ khi đọc, nói sẽ không bị bắt buộc phải phân biệt các cặp phụ âm tr/ch, s/x, r/d/(gi). Nhưng những người thuộc phương ngữ Bắc Bộ, trong đó có Bắc Ninh, Bắc Giang, Hải Dương, ... thường mắc lỗi phát âm điển hình nhất là phát âm lẫn lộn phụ âm /l/ và phụ âm /n/, hoặc chỉ phát âm được một trong hai phụ âm này.

Thuộc phương ngữ Bắc Bộ, Trường CĐSP Bắc Ninh có khá nhiều SV phát âm sai, phát âm không phân biệt phụ âm /ln/ và bị liệt vào lỗi nói "ngọng". Thực chất, đó là lỗi phát âm lệch chuẩn. Nguyên nhân là do đặc trưng phương ngữ vùng miền và quá trình tiếp xúc ngôn ngữ trong đời sống xã hội.

Với một người bình thường, nói năng rườm rà, lủng củng, ngọng nghịu đã là điều đáng buồn, nhưng đối với SV sư phạm, nói "ngọng" là điều không thể chấp nhận được. Người nói "ngọng" sẽ cảm thấy xấu hổ, mất tự tin trong giao tiếp, ảnh hưởng đến hiệu quả giao tiếp. Giáo viên tiểu học nói "ngọng" không chỉ ảnh hưởng đến chất lượng dạy học mà còn có thể khiến học trò "ngọng" theo. Hơn nữa, nếu giáo viên phát âm sai sẽ dẫn đến HS viết sai và tiếp nhận thông tin sai. Bởi vậy, việc rèn luyện để phát âm chuẩn là điều cần thiết cho mỗi người, đặc biệt cần thiết hơn với mỗi SV sư phạm.

2. Khi luyện phát âm, SV thuộc phương ngữ Bắc Bộ cần hướng đến cách phát âm của phát thanh viên đài phát thanh, truyền hình Trung ương

Bởi vậy, nhiệm vụ đầu tiên của SV là mỗi ngày dành 30-40 phút nghe bản tin thời sự trên đài phát thanh hoặc truyền hình Trung ương để nắm được cách phát âm chuẩn. Đồng thời, đây cũng là cách tốt nhất để các em nắm bắt được tình hình kinh tế - chính trị - xã hội của đất nước và thế giới, phục vụ cho nhu cầu học tập và đời sống hàng ngày.

Muốn luyện phát âm đúng phụ âm /ln/, cần nắm được đặc điểm cấu âm của hai âm này để tự kiểm soát được quá trình phát âm của mình.

Âm *n* là phụ âm vang mũi tức là khi phát âm, không khí thoát ra đường mũi, còn /l/ là phụ âm vang bên, khi phát âm, không khí thoát ra qua miệng, chạy lướt qua hai bên của lưỡi. Bản thân người phát âm có thể tự kiểm tra xem mình phát âm âm nào và đúng hay sai bằng cách: dùng đầu ngón tay bóp mũi khi phát âm,

* Khoa Giáo dục Tiểu học - Mầm non, Trường Cao đẳng sư phạm Bắc Ninh

với âm *n* sẽ thấy rung ở đầu ngón tay còn với/ thì không, hoặc đặt tay lên sát miệng khi phát âm, với *n* không có khí thoát ra còn với / thì có.

Về độ căng của lưỡi: khi phát âm âm *n*, lưỡi chùng, đầu lưỡi bị uốn cong, chạm vào phía trên của vòm lợi, khi phát âm thì đẩy khí ra nhưng lưỡi không hạ xuống mà dùng giọng trong cổ để nhấn mạnh vào tiếng cần phát âm. Khi phát âm phụ âm *t* lưỡi chạm vào mặt sau của răng cửa trước, phía cuống lưỡi không cần co lại mà thả lỏng ra, khi phát âm thì đẩy khí ra ngoài, lưỡi hạ xuống.

Có thể luyện tập theo từng cấp độ như sau: luyện phát âm âm vị /*n*/, luyện phát âm từng tiếng có chứa các âm /*n*/; luyện phát âm từng từ có chứa các âm /*n*/, luyện phát âm đúng câu, bài có chứa các âm /*n*/.

Để luyện phát âm đúng âm vị /*n*/, đầu tiên ta đặt lưỡi vào đúng vị trí mô tả ở trên, giữ lưỡi tại vị trí đó, rung thanh quản đẩy khí ra bên ngoài. Trong quá trình đẩy khí, dùng tay kiểm tra xem độ rung của đầu ngón tay và luồng hơi đi ra xem mình đang phát âm âm nào, đã đúng chưa. Nếu thấy không đúng như mô tả thì cần chỉnh lại cách đặt lưỡi.

Khi luyện phát âm, cần nhớ đầu lưỡi không được rời khỏi vị trí mô tả. Cũng có thể sử dụng mẹo sau: ngậm một hạt lạc trong miệng, nếu bạn phát âm *n* thành / thì đặt viên lạc ở trên lưỡi để tập phát âm /, nếu phát âm / thành *n* thì đặt hạt lạc ở dưới lưỡi để phát âm *n* như mô tả ở trên.

Luyện phát âm ở cấp độ từ: viết ra những từ có chứa cả hai âm /*n*/: *nước Lào, Việt Nam, Bắc Ninh, lá non, nắng lửa, nổi lòng, nông nản, lưu luyến...* Có thể sử dụng cuốn **Từ điển tiếng Việt** bỏ túi, thống kê các từ viết là / hoặc *n*. Ngoài ra, có thể nắm quy tắc chính tả, quy tắc kết hợp và nội dung nghĩa của từ để phân biệt:

- Âm *n* không kết hợp với âm đầu vần. Các âm tiết mang vần *oe, oa, uê, uy, oă, uă*, không đi với *n* mà đi với *t*: *lòe loẹt, lở loét, lòa, loại, loang, loắt choắt, luẩn quẩn, liên lụy, luyến tiếc,...*

- Trong cấu tạo từ láy, *n* chỉ cấu tạo theo kiểu láy âm: *no nê, nóng nảy, nao núng, núng nính, năn nỉ...* Lại cấu tạo phổ biến theo kiểu láy vần: *lết bết, lôm bôm, liêu xiêu, lộp độp, lao xao, chói lọi, cheo leo, lom khom, loắt choắt, khéo léo, lon ton, lôm đôm, lan man, lênh đênh,...* Mỗi từ luyện nói cho đúng trong khoảng 5-10 phút trong 1 tuần, tốc độ chậm rồi nhanh dần sẽ khắc phục được lỗi phát âm sai, đồng thời viết đúng chính tả.

Luyện phát âm ở cấp độ câu: Tập nói các câu, bài có chứa cả hai âm /*n*/. Các câu này cần dễ nhớ, dễ thuộc để chúng ta có thể luyện tập mọi lúc mọi nơi. Chẳng hạn:

- *Lúa nếp là lúa nếp làng/Lúa lên lớp lớp lòng nàng lâng lâng/Nói năng nên luyện luôn luôn/Nói lời lưu loát luyện luôn lúc này/Lẽ nào nao núng lung lay/Lên lớp lú lẩn lại hay nói lầm/Lúc nào lên núi lấy nứa về làm lán nhớ lụy ý nước lủ.*

SV có thể tự nói, tự thuyết trình những câu, bài có chứa /*n*/, ghi âm và nghe lại để tự sửa hoặc nhờ người khác phát âm chuẩn kiểm tra, giúp đỡ. Nghe người khác hát hoặc bạn hát cho mọi người nghe là một phép thử tự nhiên và dễ dàng để nhận ra người hát phát âm sai hay đúng. Người dân Bắc Ninh có làn điệu dân ca mượt mà: *Lúng liếng là lúng í ơ liếng ơi...* nếu ai đó hát thành *núng niếng nà núng í ơ niếng ơi...* thì người nghe có lẽ không ai không cười.

Tham gia văn nghệ, tập hát mỗi ngày và tự lắng nghe hoặc chú ý đến phản ứng của người nghe cũng là cách thức tốt để luyện phát âm đúng /*và n* một cách tự nhiên và hiệu quả. Khi luyện tập, các em cố gắng nói chậm và thật sự mong muốn sửa bằng được lỗi phát âm, chắc chắn sẽ thành công.

3. Đối với phương ngữ Bắc Bộ, phát âm không phân biệt s/x, ch/tr không bị coi là lỗi nhưng đó lại là lí do dẫn đến viết sai chính tả

Khi giáo viên đọc chính tả cho HS viết mà không phân biệt *tr/ch* hoặc *s/x*, HS cũng chưa nắm chắc nội dung ý nghĩa của từ sẽ không biết viết chữ ghi âm nào. Trong giờ viết chính tả, HS không thể cứ luôn miệng hỏi "*Thầy/cô ơi viết tr/ ch "nặng" hay ch/ tr "nhẹ"?*". Giáo viên cần luôn có ý thức phát âm chuẩn để HS luyện tập theo, từ đó phát âm đúng, viết đúng. Bởi vậy, SV sư phạm cần thiết phải luyện phát âm chuẩn các phụ âm này.

Phụ âm *tr* là phụ âm tắc, khi phát âm phải uốn lưỡi, quặt lưỡi vào khoảng giữa mặt bên trong của hàm trên: *trái, trưa, truyền, trong, trịnh trọng, triệu phú, trận mạc, hỗ trợ, trạm xá, tranh giành, trời trăng, tráo trở...*

Phụ âm *ch* là phụ âm tắc nhưng khi phát âm không uốn lưỡi mà để mặt lưỡi áp vào mặt trong của hàm trên: *cha, chú, chị, cháu, chăn chiếu, chạn, chum, chậu, chông, chày, chung chung, chống chành, chao chát, chấp chới, chăm chú,...*

Phụ âm *s* là phụ âm xát, đầu lưỡi, ngạc cứng, khi phát âm phải uốn lưỡi: *sống sượng, sung sướng, sẵn*

sàng, sóng sánh, sông sâu, sột soạt, cây sen, ông sư, bà sãi,...

Phụ âm x là phụ âm sát, đầu lưỡi - răng, khi phát âm không uốn lưỡi: *xinh xắn, xa xôi, xuề xòa, xấp xỉ, xôn xao, xoay xở, xúc xích, xá xiu,...*

Để khắc phục hiện tượng lệch chuẩn phát âm giữa các miền, cần nhìn miệng người phát âm chuẩn rồi bắt chước đọc theo (luyện theo mẫu), tìm hiểu kiến thức ngữ âm để biết đặc điểm cấu âm của các âm vị. Khi luyện phát âm, các em cần hướng đến cách phát âm tự nhiên theo đúng đặc trưng phương ngữ vùng miền mình đang sinh sống.

Muốn tham gia vào quá trình giao tiếp và học tập hiệu quả, mỗi người cần luôn có ý thức nói/ viết đúng chuẩn chính âm, chính tả, phù hợp với đặc trưng phương ngữ tiếng Việt. Phát âm chuẩn không chỉ thể hiện trình độ văn hóa của người sử dụng ngôn ngữ mà còn đem đến sự tự tin, góp phần nâng cao hiệu quả giao tiếp. SV sư phạm hãy trang bị cho mình sự tự tin khi đứng trên bục giảng và trong giao tiếp thường ngày để thực hiện những mơ ước giản dị mà đầy ý

nghĩa, bắt đầu từ việc luyện tập phát âm chuẩn một cách chăm chỉ và nghiêm túc. □

Tài liệu tham khảo

1. Đặng Thị Lanh - Bùi Minh Toán - Lê Hữu Tĩnh. **Tiếng Việt 1**. NXB Giáo dục, H. 1999.
2. Lê Phương Nga (chủ biên). **Phương pháp dạy học tiếng Việt ở tiểu học I**. NXB Đại học sư phạm, H. 2009.
3. Nhiều tác giả. *Tài liệu học tập một số học phần đào tạo giáo viên trình độ cao đẳng ngành Giáo dục tiểu học: Tiếng Việt 1, Các kĩ năng dạy học tiếng Việt ở tiểu học*. NXB Giáo dục Việt Nam, H. 2014.
4. Blog Kĩ năng/Cách sửa nói ngọng N và L.
5. hanoimoi.com.vn/ Tin tức/ Giáo dục/ Sửa ngọng cho học sinh kiên trì sẽ thành công.

SUMMARY

Dictating exactly is the main content of the dictating training. It is a basis for students to write a dictation correctly. To be confident to stand in front of the class and in everyday communication, pedagogy students of the Northern dialect need to practice pronouncing correctly the following consonants l / n, tr / ch, s / x by practicing the form, basing on sound articulation, practicing according to the level" from syllable to sound, word, sentence, paragraph, text.

Thực trạng học tập của sinh viên...

(Tiếp theo trang 35)

SV phải có ý thức tự học, tự tìm hiểu, tự nghiên cứu những vấn đề có liên quan đến bài học. Đối với hình thức đào tạo HCTC, việc tự học là rất quan trọng. Nếu muốn học tập đạt kết quả tốt, SV cần quản lý quỹ thời gian tự học thật chặt chẽ, lập ra thời gian biểu, phân bố thời gian hợp lý giữa thời gian học tập và vui chơi; tham gia các câu lạc bộ học tập nhằm phát triển các KN đồng thời giúp SV học tập hiệu quả hơn.

Việc tham dự đầy đủ các buổi học trên lớp và các buổi tư vấn học tập ngoài giờ lên lớp là rất cần thiết trong quá trình học tập của SV ở bất kỳ môn học nào. GV cần mạnh dạn đặt câu hỏi, chia sẻ với GV bộ môn, GV chủ nhiệm, những SV đã có kết quả học tập tốt... để học hỏi và tích lũy kinh nghiệm cho mình; qua đó, SV sẽ tìm ra cho mình phương pháp học tập phù hợp và hiệu quả nhất.

Việc chuyển đổi phương thức đào tạo theo HCTC, đã tác động và làm thay đổi nhiều khâu, nhiều bộ phận trong hoạt động đào tạo của nhà trường. Những thay

đổi đó mặc dù mới chỉ là những bước đi đầu tiên và vẫn còn tồn tại một số hạn chế, bất cập, song về cơ bản là đúng và đáp ứng được mục tiêu phát triển của ngành GD. Trong lộ trình chuyển đổi sang đào tạo theo HCTC, Trường CĐSP Bắc Ninh sẽ từng bước khắc phục những hạn chế, bất cập, đồng thời tiếp tục đổi mới cách dạy, cách học để nâng cao hơn nữa chất lượng đào tạo của nhà trường. □

Tài liệu tham khảo

1. Lê Thị Xuân Liên. "Một số phương pháp học của sinh viên trong đào tạo theo học chế tín chỉ". *Tạp chí Giáo dục*, 2012.
2. Nguyễn Cảnh Toàn - Nguyễn Kỳ - Nguyễn Khánh Bằng - Vũ Văn Tào. **Học và dạy cách học**. NXB Đại học sư phạm, H. 2004.

SUMMARY

Bac Ninh Teacher Training College has shifted from yearly training system to credit training system since the school-year 2013-2014. The most difficulty in the new system is that students themselves find self-study and own learning methods important. However, the fact that most of the students have not spent enough time self-studying or found suitable ways to learn leads to bad results. In this article, the facts of students' learning, the reasons for bad results and some suggested solutions to the problems are focused.